

In the present model the idea of synergy Ukrainian culture revealed considering dialectics chronotops regional and general patterns of emergence, development and transformation of certain ethnic communities, regions, local owners and their associations polilohichnym holistic cultural continuum in Ukraine – Ukraine united national image in the globalized world of XXI century. Out of independent Ukraine in the European post-industrial space makes use of the expansion of international relations as a means of dialogue between cultures in a global context.

Література

1. Зерній Ю. Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1(2). – С. 75.
2. Культурно-мистецька освіта як складова художнього простору ХХІ століття: матеріали Міжнар. наук.-твор. конф. – Одеса – Київ – Варшава: НАКККіМ, 2014. – 255 с.
3. Сугрובה Ю. Ю. Культуротворчість у діалозі традицій і новацій сучасного поліетнічного суспільства України (кримський досвід) / Юлія Сугрובה. – Симферополь, 2012. – 351 с.
4. Трансформаційні процеси в освіті і культурі: традиції та сучасність: матеріали Міжнар. наук.-твор. конф. – Одеса – Київ – Варшава: НАКККіМ, 2012. – 246 с.
5. Требст С. Культура пам'яті у посткомуністичних суспільствах Східної Європи, спроба загального опису та категоризації / С. Требст // *Ab Imperio*. – 2004. – № 4. – С. 51.
6. Shulgina V. Presentation of Ukrainian Old Printed Book and Music Manuscripts of the Orthodox Church in the Digital Space / Shulgina V., Yakovlev O., Barkova O. // *Electronic Imaging & the Visual Arts*. EVA. 2004. Florence. – Bologna: Pitagora Editrice, 2004. – P. 8.

References

1. Zernii Yu. Stratehichni priorytety. – 2007. – № 1(2). – S. 75.
2. Kulturno-mystetska osvita yak skladova khudozhnoho prostoru KhKhI stolittia: materialy Mizhnar. nauk.-tvor. konf. – Odesa – Kyiv – Varshava: NAKKKiM, 2014. – 255 s.
3. Suhrobova Yu. Yu. Kulturotvorchist u dialozi tradytsii i novatsii suchasnoho polietnichnoho suspilstva Ukrainy (krymskyi dosvid) / Yuliia Suhrobova. – Symferopol, 2012. – 351 s.
4. Transformatsiini protsesy v osviti i kulturi: tradytsii ta suchasnist: materialy Mizhnar. nauk.-tvor. konf. – Odesa – Kyiv – Varshava: NAKKKiM, 2012. – 246 s.
5. Trebst S. Kultura pamiaty u postkomunistychnykh suspilstvakh Skhidnoi Yevropy, spoba zahalnoho opysu ta katehorizatsii / S. Trebst // *Ab Imperio*. – 2004. – № 4. – S. 51.
6. Shulgina V. Presentation of Ukrainian Old Printed Book and Music Manuscripts of the Orthodox Church in the Digital Space / Shulgina V., Yakovlev O., Barkova O. // *Electronic Imaging & the Visual Arts*. EVA. 2004. Florence. – Bologna: Pitagora Editrice, 2004. – P. 8.

УДК [008:130.122]:316.356.2

Гапетченко Руслана Юрївна
здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
e-mail: ruslana.mail@gmail.com

ДУХОВНА КУЛЬТУРА У ДІАЛЕКТИЧНІЙ ВЗАЄМОДІЇ З ФЕНОМЕНОМ СІМ'Ї

У статті проаналізовано духовну культуру як скарбницю формування сімейних цінностей; розглянуто окремі аспекти, що відбуваються у сфері культури в період трансформаційних процесів в Україні. Охарактеризовано тенденції суперечливого характеру розвитку суспільства, що впливають на формування духовного розвитку сім'ї; в структурі духовності розглянуто дух і душу та визначено поняття "духовна культура сім'ї"; проаналізовано культурно-духовний розвиток сучасної української сім'ї та зміст духовності сім'ї.

Ключові слова: духовна культура, сім'я, духовність, дух, духовний розвиток сім'ї.

Гапетченко Руслана Юрївна, соискатель Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Духовная культура в диалектическом взаимодействии с феноменом семьи

В статье проанализирована духовная культура как сокровищница формирования семейных ценностей; рассмотрены отдельные аспекты, происходящие в сфере культуры в период трансформационных процессов в Украине. Охарактеризованы тенденции противоречивого характера развития общества, которые влияют на

формирование духовного развития семьи; в структуре духовности рассмотрено дух и душа и определено понятие "духовная культура семьи"; проанализировано культурно-духовное развитие современной украинской семьи и содержание духовности семьи.

Ключевые слова: духовная культура, семья, духовность, дух, духовное развитие семьи.

Gapetchenko Ruslana, graduate student of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Spiritual culture in a dialectical interaction with a family phenomenon

This article analyses spiritual culture as a treasury that forms family values; considers separate aspects which happen in the cultural sphere within the period of transformational processes in Ukraine. It characterizes tendencies of a society development, which have contradictory character and influence on a formation of a spiritual development of a family; considers spirit and soul in the structure of spirituality and also defines a concept – family spiritual culture; analyses cultural and spiritual development of a modern family and essence of a family spirituality.

Spiritual culture is the greatest treasure formation of family values, which derive their generation to which they contribute. The acquisition of culture by various ways – through education, practical science, language, rites, direct imitation, copying and more. Such methods are called traditional forms of transmission of culture.

In the process of social development and family functioning occurring formation and perfection of spiritual culture, new cultural values, there are traditions, customs, festivals and ceremonies, which concentrate the new experience, which results in an objective form of social development. On the one hand, they are a form of preservation and development of spiritual culture, on the other – way mechanism of transmission, continuity of culture.

Spiritual culture and family life of Ukrainian society is unimaginable without customs, traditions and different rituals and holidays. National customs, traditions, celebrations and ceremonies in all their diversity are integral elements of spiritual culture, which are the ceremonial side, concentrating social experience, speaking one form of continuity between past, present and future.

Family life Ukrainian traditionally accompanied by various rites and rituals that are figurative and symbolic form marked certain stages of life and the most important stage of the family in its life cycle: creation of family, birth of a child, her age, family anniversaries, death of a seven member 'her.

Family traditions, customs and rituals reflect the best experience of parenting each nation. Sophistication durable family-family, residential and cultural traditions indicates a high level of forming ethnic group, every nationality. These include song and dance, as two powerful psychophysical factors expressing moral and ethical and aesthetic values of the cultural soul of Ukrainian people.

The structure spirituality advisable to differentiate spirit and soul. The concept of spirit is associated with the activity of consciousness. Spirit is always active, active, full of creative energy. It is through the spirit of a person perceives and evaluates world primarily in the ideas of various ideological nature, humanistic, ethical, environmental, religious and others. Path to direct contact with the spiritual is through internal sensations (through life).

Culture is the real form of family life that keeps it in existence, inherent in a human being. In the cultural reality of the man can not be separated from society. Through cultural forms person owns them. In culture combined two layers of human existence: personal forms of life that are directly involved in livelihoods, and acquired previous generations. Cultural life form provides a person the sovereignty of personal life.

Spirituality opens family members access to love, conscience and sense of duty to the law, the arts and artistic beauty, science, prayer, religion. Only it enables the individual to understand what is true and most precious in life, give what is worth living.

Spiritual, individual spirit is a corresponding acceptance and adherence to the highest standards of aggregate human culture, experiences moral norms of coexistence both domestic categorical imperative, learning higher values of tribal life as their own. Individual human spirit appears in various yavah, revealing not only the various sides, but the level of human reality.

The analysis of cultural reality as the basis of spiritual development involves consideration of family forms in which they exist and because each family member assumes the character of self-determination.

In culture combines two layers of human existence: physical (the length of life) and acquired (social). Because culture is the real form of life of the individual in the physical and social time. Through it man is connected with the world and reality and the spiritual man acquires the ability to hold to a certain cultural plane.

In the spiritual life of society prevailing ambiguous and contradictory trends: on the one hand, we see a significant growth of national consciousness, increased public participation in the cultural life of the community, search for all segments of the population humanistic spiritual orientation. On the other – the obvious reduction of the general cultural level of the population, large-scale displays pragmatism as the spread of individualistic expression of sentiment, offensive commercial mass culture that aims not augmenting human in man, and higher profits. Identified trends require serious scientific analysis aimed at studying the features of formation of spiritual culture of the family, its preservation and transmission.

Key words: spiritual culture, family, spirituality, spirit, spiritual development of a family.

Духовна культура є найбільшою скарбницею формування сімейних цінностей, з якої черпають покоління і в яку вони роблять свій внесок. Засвоєння культури здійснюється різними способами – через виховання, практичну науку, мову, обрядовість, пряме наслідування, копіювання тощо. Такі способи дістали назву традиційної форми передавання духовної культури.

У процесі суспільного розвитку та функціонування сім'ї відбуваються формування і вдосконалення духовної культури, створюються нові культурні цінності, виникають традиції, звичаї, свята та обряди, які концентрують новий досвід, зумовлюючи об'єктивну форму суспільного розвитку. З одного боку, вони є формою збереження й розвитку духовної культури, а з іншого – способом, механізмом передавання, спадкоємності культури.

Духовну культуру сім'ї й побут українського суспільства неможливо уявити без звичаїв, традицій та різноманітних обрядів й свят. Народні звичаї, традиції, свята та обряди у всій їх багатоманітності є складовими елементами духовної культури, які становлять її обрядовий бік, концентруючи соціальний досвід, виступаючи однією із форм спадкоємного зв'язку минулого, теперішнього і майбутнього.

Сімейне життя українців традиційно супроводжувалося різноманітними обрядами та ритуалами, які в образно-символічній формі відзначали певні етапи життя людини та найважливіші стадії розвитку родини в її життєвому циклі: утворення сім'ї, народження дитини, її повноліття, сімейні ювілеї, смерть когось із членів сім'ї. Основні елементи сімейної обрядовості – родильні, весільні та поховальні й поминальні обряди. Крім них, у сім'ї нерідко відзначалися події менш важливого значення: входина, пострижини, вступ до парубоцтва і дівочтва, повноліття, срібне та золоте весілля тощо.

Сімейні традиції, звичаї і обряди найліпше відображали досвід виховання дітей кожного народу. Розвиненість тривких родинно-сімейних, побутових і культурних традицій свідчить про високий рівень формування етносу, кожної національності. До таких слід віднести пісню й танець, як два потужні психофізичні чинники вираження морально-етичної й естетичної культурної цінності душі українського народу.

Проблема духовної культури сім'ї як особливого феномена завжди привертала до себе увагу дослідників. Духовна культура вивчалася такими науковцями як П. Алексеев [1], А. Бичко [4], І. Бичко [4], Ю. Курносів [13]; основні віхи формування та розвитку побуту українського народу, його обрядово-звичаєву сферу висвітлювали народознавці – В. Борисенко [5], Н. Здоровега [8], О. Кравець [10], О. Курочкін [11]; передавання та збереження народних традицій та обрядів у сім'ї вивчали – Н. Бабенко [2], В. Бабій [3], І. Єрохіна [9], А. Пономарьов [16], Г. Стельмахович [18] та ряд інших.

Мета нашої статті – дослідити духовну культуру у діалектичній взаємодії з феноменом сім'ї в сучасному українському трансформаційному суспільстві та значення духовності у формуванні, розвитку та функціонуванні сім'ї.

Соціальні зміни, що відбуваються в українському суспільстві, зумовлені глобалізаційними процесами, які безпосередньо впливають на духовність сім'ї. Адже духовність – це внутрішній світ людини, осередок її інтелектуальних і емоційно-вольових сил у єдності свідомості, самосвідомості, світогляду і волі.

В структурі духовності доцільно розрізнявати дух і душу. Поняття дух прийнято пов'язувати з діяльністю свідомості. Дух завжди діяльний, активний, повний творчої енергії. Саме завдяки діяльності духу людина сприймає і оцінює світ насамперед в ідеях різного світоглядного характеру: гуманістичних, морально-етичних, екологічних, релігійних та інших. Шлях до безпосереднього контакту з духовним пролягає через внутрішнє відчуття людини (через душу).

Спроби визначити духовне по аналогії з іншими явищами навколишнього світу натикалась на певні труднощі. І це закономірно, тому що духовне – це не один елемент дійсності, а суттєва складова людського способу буття людини у світі. Пошуками змісту духовності людство займалося протягом всієї своєї історії. При цьому від епохи до епохи під впливом конкретно-історичних умов, об'єктивних і суб'єктивних факторів змінювались і зміст духовності, і погляди мислителів на духовність [17, с. 217].

Як зазначив П. Алексеев, феномен духовного є провідним у філософії культури, оскільки розкриває якісні параметри, своєрідність та універсальність буття людини та систему її життєдіяльності. У наукових дослідженнях, присвячених аналізу духовної сфери та її складових, духовне фігурує у предикативній формі, тобто, увага акцентується на духовному виробництві, духовному спілкуванні, духовних потребах, духовних явищах і процесах [1, с. 214].

Культура є реальною формою життєдіяльності сім'ї, яка утримує її в існуванні, притаманному суті людини. У культурній реальності людину неможливо відділити від суспільства. Через посередництво культурних форм особа володіє ними. В культурі поєднані два пласти існування людини: особисті форми життя, що безпосередньо включені у життєдіяльність, та набуті попередніми поколіннями. Культурна форма життєдіяльності забезпечує людині суверенність особистісного буття. В. Межуєв з цього приводу підкреслює, що людину ніхто не створював, вона сама себе зробила такою, якою є, сама себе визначила як суб'єкта культурного процесу.

В процесі культурного вибору особливе місце займає духовний розвиток особистості. Духовність надає смисл життю окремого члена сім'ї. Духовний розвиток – це перетворення

можливих граней буття в реальні перетворюючі начала життєдіяльності. Пошук себе через культуру характеризує рух людини до зайнятості свого місця у світі.

Духовність відкриває членам сім'ї доступ до любові, совісті та почуття обов'язку, до права, до мистецтв і художньої краси, до науки, молитви, релігії. Лише вона дає можливість особистості зрозуміти, що є справжнє та найцінніше в житті, дати те, чим варто жити.

Духовність особистості, індивідуальний дух являє собою відповідне прийняття і слідування вищим зразкам сукупної людської культури, переживання моральних норм співжиття як внутрішнього категоричного імперативу, засвоєння вищих цінностей родового буття як власних. Індивідуальний дух людини постає у різноманітних явах, що розкривають не лише різноманітні сторони, але і рівні людської реальності.

Так, у етнічній та національній культурах синтезуються різноманітні аспекти життєдіяльності етносу: специфіка трудової діяльності, географічне середовище, особливості психології населення, побуту, сімейні традиції, релігійні вірування, фольклор тощо. Гегель, розглядаючи націю, називав її "духом народу". Відповідно, культурна спадщина нації виражається "у народному дусі", "національному характері".

Аналіз культурної реальності як основи духовного розвитку сім'ї передбачає розгляд форм, в яких і через них існування кожного члена сім'ї набуває характеру самовизначення. У формах культурної реальності оточуюча людину дійсність наділяється універсальним значенням, ці форми отримують статус загальнолюдських, ототожнюючись із способом буття людини взагалі. Це своєрідний культурний ефір, в межах конкретної культурної реальності у якій здійснюється життєдіяльність сім'ї.

У науковій літературі поширена тенденція пояснення духовного у вигляді свідомості та її проявів, зазначає Ю. Курносів. У сферу свідомості попадає вся площа зовнішнього та внутрішнього досвіду людини, у зв'язку з чим свідомість виявляється всеохоплюючою характеристикою життєдіяльності людини та універсальним визначенням її духу. При цьому різноманітні форми духовного освоєння світу ототожнюються з тим виглядом, який вони наберуть, будучи усвідомленими, і тим самим стаючи фактом свідомості [13, с. 75].

Розкриття змісту духовності сім'ї передбачає виділення духовних феноменів, які відіграють самостійну роль у духовному розвитку особистості та формуванні способу її життєдіяльності. Найбільш поширеними є такі духовні здібності члена сім'ї як воля та чуттєвість. Маються на увазі внутрішні почуття (духовні): гнів, любов, натхнення, що складають галузь людських почуттів, як панівну в характеристиці "сутнісних сил людини".

Матеріальне виробництво створює речові, матеріальні умови існування людини, а духовне – "ідеальні" продукти: думки, знання, переконання, свята, обряди, традиції, художні твори, мораль, етику, право тощо. Це визначення дає нам змогу зрозуміти що, наприклад, весілля виступає святом, що складається повністю з обрядів та звичаїв, які наділяють нас знаннями, переконаннями та іншими елементами, що і показує його високий рівень духовності.

Поняття "духовне виробництво" охоплює такі форми та рівні: суспільна свідомість, ідеологія, духовні потреби, цінності тощо. В. Межуєв вважає, що духовне виробництво є виробництвом свідомості, тому воно дозволяє вивести існування свідомості в певні суспільні форми із конкретного типу духовної діяльності. Категорія духовного виробництва виражає активний, продуктивний характер духовної діяльності в її соціальних формах, вказує на включеність духовного як особливого типу суспільної діяльності в процес життєдіяльності суспільства.

Сутністю духовного виробництва виступає інтеграція індивідуального існування у суспільні форми буття. Формуючи людську суб'єктивність, підкреслює А. Горак, соціальні форми духовної діяльності організують саму діяльність людини. Духовне виробництво залучає конкретну людину до співжиття з іншими індивідами у мікро- та макропросторі. Духовне виробництво не створює особливих, самостійно життєвих форм, останні – лише способи організації процесу освоєння індивідом суспільних відносин у певному культурно-історичному процесі.

У культурі поєднуються два пласти існування людини: фізичний (довгота життя) і набутий (соціальний). Тому культура є реальною формою життєдіяльності особистості у фізичному та соціальному часі. Через неї людина пов'язана зі світом і дійсністю, а духовне набуває здатності утримувати людину у певній культурній площині.

Духовна культура сім'ї – це досвід життєдіяльності членів сім'ї, що включає в себе найсуттєвіші результати родинного досвіду щодо освоєння суспільного буття, соціуму в цілому, багатогранних духовних суспільних та родинних цінностей, традицій, звичаїв, обрядів та інших структурних елементів культури.

Цінності духовної культури сім'ї є діалектичною єдністю національного та загальнолюдського. Духовна культура неможлива як без цінностей конкретної національної культури, так і без

загальнонаціональних та родинних цінностей. Водночас цінності духовної культури мають яскраво виражене національно-специфічне, індивідуальне забарвлення. Так, цінності культури, що формуються в умовах нашої української дійсності, мають стати нормою практично-повсякденної діяльності, орієнтації її громадян, елементом самоцінності кожної особистості, складовою гуманістичної творчості її народу.

В літературі виділяють певні соціальні функції духовної культури. Серед основних: пізнавальна, комунікативна, регулятивна, прогностична, ціннісно-орієнтаційна, які органічно взаємопов'язані між собою. Але, на думку багатьох культурологів, філософів, інтегруючою функцією духовної культури є людинотворча функція, наголошує Л. Новикова [15, с. 146].

Головне завдання, яке стоїть перед суспільством у сфері духовного життя, полягає в тому, щоб створити умови для найповнішого освоєння людиною багатогранного потенціалу як української, так і світової духовності й культури. Надзвичайно важливо також створення умов для всебічної самореалізації духовно-культурного потенціалу, сутнісних сил людини, свого власного духовного світобачення і світосприйняття, формування духовної культури кожного члена як зазначив П. Алексеев.

Розглядаючи культуру як специфічний спосіб людської життєдіяльності, представлений у продуктах матеріальної і духовної праці, спосіб життєдіяльності людини з освоєння світу, міру ставлення людини до себе, суспільства і природи, сферу становлення, соціалізації людини, ми відзначаємо, що народні звичаї та обряди синтезують у собі ці характеристики і стали важливою формою культурно-духовного буття сім'ї.

Стан духовності і культури сучасного людства викликає відчуття тривоги, що все більш росте, за його майбутнє. Ми стали свідками, очевидцями і учасниками наростаючих темпів деградації як духовності, так і культури і розуміємо, що якщо цей процес не зупинити, то катастрофа сучасної цивілізації в загальнопланетарному масштабі стане неминучою.

На думку Н. Бердяєва, західна культура перейшла в цивілізацію, тобто в свою фактичну протилежність. Культура – явище перш за все духовне, цивілізація – матеріальне. Культура пишається своїм минулим і тримається традиції, цивілізація пишається сьогоденням і її мало цікавлять минулі досягнення. Культура прагне до вічного, цивілізація живе сьогоdnішнім днем. Демократія утилізувала культуру, перетворюючи її на засіб політики і економіки. Цивілізація позбавляє культуру її основи, її стрижня – духовності, без чого культура гине [6].

Без розуміння істин нам не зрозуміти суть тих духовних і культурологічних процесів, які відбуваються в нашій вітчизні, тим більше що прозахідно настроєна частина нашого населення постійно і наполегливо продовжує закликати нас увійти до лона західної цивілізації й залучитися до її культурних досягнень. Абсолютно очевидно, що це загрожуватиме нам неможливістю відродження національної духовності і загрожуватиме нашій національній культурі, а отже і національній ідентичності. Піти на це можуть тільки люди що повністю втратили національне і патріотичне почуття, зв'язок з культурою свого народу [7, с. 120], наголосив І. Березовський.

Базовим чинником глобальної культурної кризи сучасності є досить відчутне наближення людської цивілізації до критичної межі балансу між "технологічною раціоналізацією" природи та підвищення ступеня "стихійної некерованості" суспільного буття людини. При збереженні такої культурно-організаційної парадигми, з одного боку, подальший розвиток продуктивних сил дедалі більше перероджуватиметься на свою згубну протипагу, а з іншого – поглиблюватиметься духовно-культурна деградація суспільства [12, с. 15].

До певної трансформації усталених елементів духовності, традиційної релігійності, яка завжди відігравала роль певного стрижня, символу національної культури, сприяла збереженню і захисту моральних цінностей на побутовому рівні, призводить наступ ринку, який часто проявляє себе в не цивілізованих формах. Ринок потребує прагматизму, розрахунку, переважання логічного над інтуїтивним, сердечним. Це часто йде в розріз з традиційним способом життя і звичними релігійними та моральними формами його регулювання [14, с. 377].

На сьогодні духовна культура є розгалуженою, інформативною, структурованою, професійною. Як засіб соціалізації, культура контролює, регулює, впорядковує поведінку суб'єктів соціальної взаємодії. Її не можна засвоїти безпосередньо у колективно організованих формах дозвілля. У ході еволюції було сформовано цілу мережу культурно-освітніх закладів: школи, театри, кінотеатри, ЗМІ та комунікації, просвітницькі установи, церква, музеї тощо. Стосовно окремої особистості культура, як ресурс розвитку, сприяє формуванню суб'єкта історичної дії, щодо сім'ї – культура сприяє її формуванню функціонуванню і духовного розвитку.

Перехід України до сучасного ринкового господарства, до входження її у світовий економічний і культурний простір неможливий без глибоких соціально-психологічних змін у масовій свідомості, без засвоєння кожним членом сім'ї нових цінностей, нових моделей і зразків поведінки. Усі зміни в

економіці, політиці, духовному житті так чи інакше відбиваються в свідомості об'єкта та суб'єкта цих змін – людини. За роки здобуття незалежності, в процесі демократичних перетворень в українському суспільстві відбулись значні структурні зміни. У їх руслі принципово змінювалась і соціокультурна ситуація: обвальний спад виробництва, висока інфляція, високі ціни унеможлилювали бюджетне фінансування різних соціокультурних програм навіть на рівні залишкового принципу. Попередні дотації держави на культуру, освіту та науку були істотно скорочені, що несприятливо позначилось на функціонуванні традиційних закладів культури та мистецтв, сфери дозвілля.

Аналіз перетворень, які нині відбуваються в культурно-освітній сфері українського суспільства, свідчить про їхній неоднозначний, суперечливий характер. З одного боку, падіння попередньої системи цінностей та норм, злам очевидності та смислу старого соціокультурного світу, розпад колишніх організаційних структур супроводжується руйнацією тогочасних зовнішньоструктурних форм і залежностей. З іншого – інституційні зміни в нашому суспільстві скеровані на конструкцію і вкорінення нового аксіонормативного порядку, пов'язаного з цінностями демократії та вільного ринку. На жаль, ці зміни відбуваються повільно, з великими труднощами.

Як фіксують дослідження українських науковців, має місце девальвація в масовій свідомості таких цінностей, як свобода, демократія, культурна активність тощо. В цих умовах рейтинг культурної активності, яка в ринкових умовах начебто не приносить ніякого зиску, знижується. Все це означає, що нові зовнішньоструктурні форми і залежності, що тільки утворюються в культурно-освітній сфері суспільства, поки що не здатні істотно впливати на культурне зростання членів сімей, гарантувати особистості права на культурний розвиток, доступність культурних цінностей і благ [2, с. 8].

В духовному житті суспільства склалися неоднозначні і суперечливі тенденції: з одного боку, бачимо суттєве зростання національної свідомості, активізацію участі населення в культурному житті суспільства, пошук всіма верствами населення гуманістичних духовних орієнтирів. З іншого – очевидне зниження загального культурного рівня населення, масштабні прояви прагматизму як вияву поширення індивідуалістичних настроїв, наступ комерційної масової культури, яка ставить за мету не примноження людського в людині, а високі прибутки. Визначені тенденції вимагають серйозного наукового аналізу, спрямованого на вивчення особливостей формування духовної культури сім'ї, її збереження та трансляцію.

Духовна культура – найважливіший вид культури, що включає інтелектуальну і естетичну діяльність сім'ї, безсумнівно, має пріоритетну значимість, тому що задоволення високих духовних запитів членів сім'ї – місія набагато більш піднесена й істотна. Духовна культура є моральною основою сім'ї, що забезпечує друге, духовне народження – головну мету саморозвитку особистості, сім'ї, родини, нації, людства.

Література

1. Алексеев П. В. *Философия: учеб.* / П. В. Алексеев, А. А. Панин. – М.: Проспект, 1997. – 504 с.
2. Бабенко Н. Б. Соціально-культурний потенціал сімейного дозвілля / Н. Б. Бабенко // *Український соціум: наук. журнал.* – Вип. 1(12). – К.: ДПСіМ, НУВС, 2005. – С. 1–15.
3. Бабій В. Сімейні традиції та їх виховне значення / В. Бабій // *Позакласний час.* – 2004. – № 7/8. – С. 27–31.
4. Бичко А. К. *Історія філософії* / А. К. Бичко, І. В. Бичко, В. Г. Табачковський. – К.: Довіра, 2000. – 368 с.
5. Борисенко В. К. *Весільні звичаї та обряди на Україні: історико-етнографічне дослідження* / В. К. Борисенко. – К.: Вища школа, 1988. – 188 с.
6. Бердяев Н. А. *Философия творчества, культуры и искусства: в 2 т.* / Н. А. Бердяев. – М.: Искусство: Лига, 1994.
7. Березовський І. П. *Українська народна творчість (20-30 рр. ХХ ст.)* / І. П. Березовський. – К.: Наукова думка, 1973. – 152 с.
8. Здоровега Н. І. *Нариси народної весільної обрядовості на Україні* / Н. І. Здоровега. – К.: Наукова думка, 1974. – 159 с.
9. Єрохіна І. *Традиційне родинне виховання в українській сім'ї* / І. Єрохіна // *Рідна школа.* – 1998. – № 7/8. – С. 31.
10. Кравець О. М. *Сімейний побут і звичаї українського народу: істор.-етнограф. нарис* / О. М. Кравець. – К.: Наукова думка, 1966. – 198 с.
11. Курочкін О. В. *Традиційна громада і побут* / О. В. Курочкін // *Українознавство.* – К.: Наукова думка, 1994. – С. 180–193.
12. Шейко В. М. *Культурологія: навч. посіб.* / В. М. Шейко, Ю. П. Богущький, Е. В. Германова де Діас. – К.: Знання, 2012. – 494 с.
13. Курносов Ю. О. *Духовне життя та України в 20-30 рр.* / Ю. О. Курносов // *Український історичний журнал.* – 1990. – № 1. – С. 93–110.
14. Бровко М. М. *Людина в сучасному цивілізованому процесі філософсько-культурологічні та етико-естетичні виміри: монографія* / М. М. Бровко та ін. – Ніжин: ТОВ "Видавництво "Аспект-Поліграф", 2014. – 544 с.

15. Новикова Е. С. Культурологія / Е. С. Новикова, А. С. Кармін. – СПб.: Питер, 2004. – 324 с.
16. Пономарьов А. Українська етнографія / А. Пономарьов. – К.: Либідь, 1994. – 317 с.
17. Сapiга В. К. Українські народні свята та звичаї / В. К. Сapiга. – К.: Т-во "Знання України". – 1993. – 112 с.
18. Стельмахович Г. П. Виховний потенціал української родини / Г. П. Стельмахович // Учитель. – 1998. – № 6. – С. 52–55.

References

1. Alekseev P. V. Filosofii: ucheb. / P. V. Alekseev, A. A. Panin. – M.: Prospekt, 1997. – 504 s.
2. Babenko N. B. Sotsialno-kulturnyi potentsial simeinoho dozvillia / N. B. Babenko // Ukrainskiy sotsium: nauk. zhurnal. – K.: DIPSiM, NUVS, 2005. – Vyp.1(12). – S. 1–15.
3. Babii V. Simeini tradytsii ta yikh vykhovne znachennia / V. Babii // Pozaklasnyi chas. – 2004. – № 7-8. – S. 27-31.
4. Bychko A.K. Istoriia filosofii / Bychko A.K., Bychko I.V., Tabachkovskiy V.H. – K.: Dovira, 2000. – 368 s.
5. Borysenko V.K. Vesilni zvychai ta obriady na Ukraini: Istoryko-etnohrafichne doslidzhennia / V.K. Borysenko. – K.: Vyshcha shkola, 1988. – 188 s.
6. Berdiaev N. A. Filosofii tvorchestva, kul'tury i iskusstva: v 2 t. / N. A. Berdiaev. – M.: Iskusstvo: Liga, 1994.
7. Berezovskiy I. P. Ukrainka narodna tvorchist (20-30 rr. XX st.) / I. P. Berezovskiy. – K.: Naukova dumka, 1973. – 152 s.
8. Zdoroveha N.I. Narisy narodnoi vesilnoi obriadovosti na Ukraini / N.I.Zdoroveha. – K.: Naukova dumka, 1974. – 159 s.
9. Yerokhina I. Tradytsiine rodynne vykhovannia v ukrainskii simi / I.Yerokhina // Ridna shkola. – 1998. – № 7-8. – S. 31.
10. Kravets O.M. Simeinyi pobut i zvychai ukrainskoho narodu: istor.-etnohraf. narys / O.M.Kravets. – K.: Naukova dumka, 1966. – 198 s.
11. Kurochkin O.V. Tradytsiina hromada i pobut / O.V. Kurochkin // Ukrainoznavstvo. – K.: Naukova dumka, 1994. – S.180-193.
12. Sheiko V. M. Kulturolohiia: navch. posib. / V. M. Sheiko, Yu. P. Bohutskiy, E. V. Hermanova de Dias. – K.: Znannia, 2012. – 494 s.
13. Kurnosov Yu. O. Dukhovne zhyttia ta Ukraini v 20-30 rr. / Yu. O. Kurnosov // Ukrainskiy istorychnyi zhurnal. – 1990. – № 1. – S. 93–110.
14. Brovko M. M. Liudyna v suchasnomu tsyvilizovanomu protsesi filosofsko-kulturolohichni ta etyko-estetychni vymiry: monohrafiia / M. M. Brovko ta in. – Nizhyn: TOV "Vydavnytstvo "Aspekt-Polihraf", 2014. – 544 s.
15. Novikova E. S. Kul'turologiia / E. S. Novikova, A. S. Karmin. – SPb.: Piter, 2004. – 324 s.
16. Ponomarov A. Ukrainka etnohrafii / A.Ponomarov. – K.: Lybid,1994. – 317 s.
17. Sapiha V. K. Ukrainski narodni sviata ta zvychai / V. K. Sapiha. – K.: Znannia Ukrainy, 1993. – 112 s.
18. Stelmakhovych H. P. Vykhovnyi potentsial ukrainskoi rodyny / H.P.Stelmakhovych // Uchytel. – 1998. – № 6. – S.52-55.

УДК 008.376

Колос Тетяна Миколаївна
заступник директора Департаменту мистецтв
та навчальних закладів – начальник відділу
навчальних закладів та науки
Міністерства культури України
e-mail: studyschool@mincult.gov.ua

УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ПОЧАТКОВОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В КУЛЬТУРОТВОРЧИХ ПРОЦЕСАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

У статті досліджені сучасні процеси управління початковою мистецькою освітою як інституалізованою системою сфери культури, а також функції і повноваження органів управління різних рівнів. Система управління закладами початкової мистецької освіти характеризується дуалізмом на загальнодержавному рівні та ієрархічністю в межах управління галузю культури. На сучасному етапі відбувається поступова децентралізація управління та зростання ролі самоврядування громад, що створює певні ризики для подальшого функціонування дитячих мистецьких шкіл як системи.

Ключові слова: процеси управління, початкова мистецька освіта, дитячі мистецькі школи, інституалізована система, ієрархічна система управління.